

نگاهی اجمالی به آمارهای موجود در سایت ISI در علوم پایه

سیامک یاسمی *

نظر به این که در سال‌های اخیر با استفاده از اطلاعات موجود در سایت ISI، دانشمندان بین‌المللی و مقالات داغ شناسایی می‌شوند و به نظر نگارنده استفاده از این واژه‌ها بدون اطلاع از بار معنایی آن‌ها باعث بدفهمی واقعیت‌ها می‌شود، لذا در ادامه، جهت اطلاع خوانندگان قسمتی از آمارهای استخراج شده از سایت ISI در رابطه با شاخه‌های علوم پایه آورده می‌شود.

بر اساس جدول شماره ۱، ESI (Essential Science Indications) افراد، کشورها، مؤسسات علمی و مجلات را در شاخه‌های مختلف علمی طی ۱۰ سال گذشته و ۱۰ ماه (اول ژانویه ۱۹۹۷ تا آخر اکتبر ۲۰۰۷) بر اساس بالاترین تعداد ارجاعات رتبه‌بندی کرده است.

ستون ۲ مطالعه بر اساس افراد در یک رشته علمی می‌باشد. برای هر رشته علمی یک درصد افراد به عنوان دانشمند آن رشته در فهرست ISI در نظر گرفته می‌شوند. این انتخاب بر اساس بیشترین ارجاع به مقالات فرد در مجلات ISI صورت می‌گیرد. همان‌طور که در این ستون و ستون‌های دیگر دیده می‌شود، به دلیل این که میزان ارجاعات در رشته‌های مختلف متفاوت است، آستانه‌های (thresholds) مختلفی در هر رشته برای قرار گرفتن در فهرست دانشمندان ISI در نظر گرفته می‌شود. به عنوان مثال یک فیزیک‌دان برای این که به عنوان دانشمند در این رشته در فهرست ISI قرار گیرد باید ۲۲۰۴ ارجاع به مقالاتش در مجلات ISI در طول ۱۰ سال و ۱۰ ماه مذکور ثبت شده باشد. این عدد برای علوم کامپیوتر، و ریاضی به ترتیب ۱۲۳ و ۱۵۸ است.

بنابراین بر اساس این جدول ارجاع به مقالات یک ریاضی‌دان یا یک متخصص علوم کامپیوتر به ترتیب متناظر با ۱۴ و ۱۸ ارجاع به مقالات یک فیزیک‌دان می‌باشد!

ستون ۴ جدول شماره ۱ مربوط به مؤسسات علمی می‌باشد. همانند دانشمندان، یک درصد مراکز علمی به عنوان مؤسسه در فهرست ISI قرار می‌گیرند. برای این که یک مرکز علمی در این فهرست قرار گیرد طبق جدول شماره ۱، در علوم کامپیوتر، ریاضی و فیزیک به ترتیب باید ۷۴۱، ۱۵۱۸ و ۴۳۶۷ ارجاع در مجلات ISI داشته باشد. مشابه قبل می‌بینیم که برای نمونه تعداد ارجاعات به مقالات در فیزیک به طور تقریبی ۳ برابر ریاضی و ۶ برابر علوم کامپیوتر می‌باشد.

یک درصد دانشمندان هر شاخه، یک درصد مؤسسات علمی و ۵۰ درصد کشورها و ۵۰ درصد مجلات علمی به ترتیب به عنوان دانشمند، مؤسسه، کشور و مجله نمونه ISI توسط این مؤسسه معرفی می‌شوند.

ESI مقالات را نیز در رشته‌های مختلف رتبه‌بندی می‌کند. برای هر رشته و هر سال ۱ درصد مقالات با تعداد ارجاعات بالا در نظر در نظر گرفته می‌شود و به عنوان مقالات highly cited معرفی می‌شوند. در جدول شماره ۲ آستانه‌های شمارش ارجاعات برای هر رشته و هر سال طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۷ آمده است. این که آستانه‌های مختلفی برای هر سال تعیین شده است امکان مقایسه مقالات قدیمی و جدید را برای هر رشته فراهم می‌سازد.

برای شناخت هر جامعه‌ای، جایگاه پژوهش و پژوهشگران یکی از معیارهای سنجش می‌باشد. روزهایی بود که در ایران پژوهشگر شدن دشوار بود. روزهایی که مجلات پژوهشی اعم از داخلی و بین‌المللی محدود و پژوهشگران معدود بودند. در دهه گذشته، تشکیل مراکز پژوهشی و حمایت‌های دولتی سبب بالا رفتن آمار مقاله‌نویسی شد. روزهایی آمد که در ایران پژوهشگر شدن آسان‌تر شد. روزهایی که پژوهش و پژوهشگر به قدرت بیشتری دست پیدا کردند. تعداد مقاله و مقاله‌نویس چنان فزونی گرفت که تهیه لیست کامل از فعالیت‌ها سخت شد. روزهایی که هرکس می‌توانست مقاله‌نویس شود. مقاله‌نویسی حرفه‌ای شد. مقاله‌نویسی پول‌ساز شد. مقاله‌نویسان به شخصیت‌های مرجع علمی و دانشگاهی تبدیل شدند. مقاله‌نویسی دیگر دلمشغولی علمی نبود. شور و شوق جوانی بود. معرکه‌گیری سرپیری هم بود. بودند از اساتید نسل‌های قبل که به نسل مقاله‌نویس پیوستند و چه خوب که احیا شدند. اما و اما توجه روزافزون مجامع علمی به رشد کمی تولیدات علمی و رویکردهای مثبت ایجاد شده علی‌رغم نیت خیری که در پس آن نهفته است، نگرانی‌هایی را نیز در جامعه علمی کشور برانگیخته است.

ادامه این روش‌ها می‌تواند منجر به بی‌اعتمادی پژوهشگران به دستاوردهای علمی کشور شده و در نتیجه یأس در جامعه علمی کشور را تشدید کند.

اگر چه کمیت مقالات چاپ شده و کمیت ارجاعات را می‌توان در لیست معیارهای سنجش قرار داد، اما نمی‌توان آن‌ها را تنها عوامل اصلی در بررسی پرونده‌ها در نظر گرفت.

واژه‌ها بار معنایی ویژه خود را دارا هستند و بی‌تفاوتی در برابر کاربرد نابجا و ناسنجیده واژه‌ها می‌تواند عواقب ویرانگری داشته باشد. پژوهشگر را پژوهشگر برتر نامیدن، مقاله را مقاله برتر قلمداد کردن از جمله این کاربردهای نابجا هستند که در جامعه امروز ما رواج دارد. بنابراین ضروری است که بر تفاوت مرزهای موجود میان آن‌ها انگشت تأکید گذاشت.

جدول شماره ۱
Citation Thresholds

Field	Scientist	Country	Institution	Journal
Agricultural Sciences	212	226	754	834
Biology & Biochemistry	810	299	4163	2564
Chemistry	839	463	3054	2205
Clinical Medicine	1325	1791	1587	2843
Computer Science	123	54	741	439
Economics & Business	204	43	1463	622
Engineering	239	202	725	749
Geosciences	538	368	2373	1006
Materials Science	344	229	1075	881
Mathematics	158	84	1518	841
Microbiology	629	485	3389	2750
Molecular Biology Genetics	1292	313	6930	4838
Multidisciplinary	126	19	491	85
Neuroscience & Behavior	990	164	4318	4633
Physics	2204	599	4367	2080
Plant & Animal Science	361	555	1255	1355
Social Sciences, general	145	113	505	501
Space Science	1798	187	9077	764

انتخاب مقالات hot مانند انتخاب مقالات highly cited در رشته‌های مختلف می‌باشد، اما این مقالات محدوده زمانی کمتری دارند. به عبارتی دیگر، بیش از دو سال نباید از چاپ مقاله گذشته باشد و طی دو ماه جاری باید به آن‌ها ارجاع داده شده باشد. این بدان معناست که مقالات hot مقالاتی هستند که در زمان حال به آن‌ها توجه می‌شود. مقالات هر دو ماه تعیین می‌شوند و آستانه برای هر محدوده زمانی و رشته تا ۱ درصد مقالات مطابق جدول شماره ۳ می‌باشد. این جدول آستانه مناسب را با تعداد ارجاعات مقالات در هر دو ماه مقایسه می‌کند. در جدول ۴، تعداد ارجاعات، تعداد مقالات، و نسبت تعداد ارجاع‌ها به تعداد مقاله‌ها در رشته‌های علوم پایه در ایران آمده است. همچنین اگر بخواهیم نسبت تعداد ارجاعات را به طور مثال برای دو رشته فیزیک و ریاضی در کشور مقایسه کنیم می‌بینیم که این عدد برای فیزیک ۴ و برای ریاضی عدد ۱/۱۶ می‌باشد طبق توضیحات جدول ۱ هر ارجاع در ریاضی تقریباً متناظر با ۱۴ ارجاع در فیزیک می‌باشد بنابراین اگر بخواهیم معادل آن را برای ریاضی در نظر بگیریم عدد ۰/۲۹ به دست می‌آید در حالی که برای ریاضی این عدد ۱/۱۶ یعنی چهار برابر عدد محاسبه شده می‌باشد. به عبارت دیگر وضعیت تعداد ارجاعات به مقالات در ریاضیات چهار برابر بهتر از فیزیک در کشور است!

جدول شماره ۲

Highly Cited Papers Thresholds, January 1, 1997-October 31, 2007

Field	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Agricultural Sciences	73	78	74	68	55	46	40	28	17	8	3
Biology & Biochemistry	240	215	194	169	146	123	102	75	46	21	5
Chemistry	117	116	111	108	91	86	65	53	34	16	5
Clinical Medicine	173	166	153	143	125	110	90	67	43	20	5
Computer Science	61	62	56	49	50	45	30	19	13	6	3
Economics & Business	108	96	77	75	55	46	34	22	14	6	3
Engineering	61	54	50	47	42	36	29	22	14	7	3
Geosciences	122	121	106	93	78	64	48	37	24	12	4
Materials Science	76	74	75	73	61	56	50	36	24	11	3
Mathematics	47	43	41	36	30	25	20	15	10	5	—
Microbiology	179	176	157	141	123	110	86	67	45	20	5
Molecular Biology Genetics	382	359	321	307	258	216	175	122	83	37	8
Multidisciplinary	52	65	63	62	76	93	103	64	44	31	10
Neuroscience & Behavior	246	222	220	187	176	137	101	72	47	23	5
Physics	123	119	113	106	95	76	61	50	32	16	5
Plant & Animal Science	97	89	83	77	71	59	47	36	22	10	3
Social Sciences, general	63	57	54	50	42	37	28	21	14	7	3
Space Science	164	154	157	130	130	105	92	70	53	26	9

جدول شماره ۳

Hot Papers Thresholds, December 2005 - October 2007

Field	2005,6	2006,1	2006,2	2006,3	2006,4	2006,5	2006,6	2007,1	2007,2	2007,3	2007,4	2007,5
Agricultural Sciences	6	6	6	7	6	5	4	6	4	3	2	6
Biology & Biochemistry	15	12	15	17	18	15	12	12	7	7	5	4
Chemistry	12	11	12	12	11	9	9	10	7	6	4	5
Clinical Medicine	20	16	17	17	15	16	13	10	10	7	5	4
Computer Science	6	5	7	5	5	6	6	5	4	3	3	4
Economics & Business	8	5	7	6	4	4	6	3	4	3	3	4
Engineering	6	5	6	6	6	5	5	5	4	4	3	3
Geosciences	15	9	12	8	12	9	7	8	5	4	3	5
Materials Science	14	8	11	8	8	7	6	6	6	4	3	3
Mathematics	4	4	4	4	5	4	4	3	3	3	2	2
Microbiology	26	13	14	17	13	13	11	10	8	4	4	4
Molecular Biology Genetics	29	26	27	26	22	23	20	17	17	11	10	5
Multidisciplinary	39	20	12	17	11	10	9	19	9	5	6	4
Neuroscience & Behavior	17	16	17	14	14	16	19	8	8	5	4	4
Physics	16	11	13	11	12	10	11	10	8	7	5	4
Plant & Animal Science	8	9	8	9	8	10	8	6	5	4	3	5
Social Sciences, general	8	5	5	5	5	4	4	4	4	4	3	6
Space Science	16	25	14	22	17	17	15	9	15	8	16	22

جدول شماره ۴

Number of citations, papers, and citations per papers in Iran

	Mathematics	Physics	Computer Science	Chemistry	Geoscience	Biology& Biochemistry
Citations	1308	11199	650	42010	1602	2592
Papers	1127	2797	709	8933	670	887
Citations per Paper	1.16	4.00	0.92	4.70	2.39	2.92

در جدول شماره ۵، رتبه ایران براساس تعداد ارجاعات، تعداد مقالات و نسبت تعداد ارجاعات به تعداد مقالات، در رشته‌های علوم پایه در ایران آمده است.

جدول شماره ۵

Rank of Iran sorted by citations, papers, & citations per papers

	Mathematics (out of 83)	Physics (out of 87)	Computer Science (out of 78)	Chemistry (out of 91)	Geosciences (out of 101)	Biology& Bio- chemistry(out of 100)
Citations	46	50	45	32	51	57
Papers	37	42	36	23	41	45
Citations per Paper	74	70	76	62	100	98